

o tom, co to je; věk velkých individualit končí!“ Naklonil se kupředu. „Nemohu rozeznat, jak se k tomu tváříte; vidím špatně na mušku!“ Trochu se zasmál. „Žádal jste generální inventuru ducha: Věříte v ni? Věříte, že se život dá usměrnit duchem?! Řekl jste ovšem, že ne. Ale já vám nevěřím, jste totiž člověk, který by objal ďábla, protože je to muž, který nemá sobě rovného!“

„Z čeho je to?“ zeptal se Ulrich.

„Ze zakázané předmluvy k Loupežníkům.“

„To se ví, že ze zakázané,“ myslil si Ulrich, „jakpak by to mohlo být z obyčejné!“

„Duchy, které dráždí hnusná neřest velikosti, kterou v sobě skrývá,“ citoval Arnheim dál ze své obsáhlé paměti. Cítil, že je opět pánem situace a že Ulrich, ať z jakýchkoli důvodů, ustoupil; už to nebyla nepřátelská nepoddajnost vedle něho, už také nebylo potřeba hovořit o nabídce, to šťastně minulo, ale tak jako boxer uhodne, že soupeř umdlévá, a vloží se do boje celou silou, cítil potřebu, aby mu dal dodatečně pocítit plnou váhu oné nabídky, a pokračoval: „Myslím, že mi teď budete lépe rozumět než zpočátku. Přiznávám se vám tedy otevřeně, že se občas cítím sám. Když jsou lidé ‚noví‘, myslí příliš hospodářsky, když ale hospodářské rodiny vytvoří druhou nebo třetí generaci, pozbývají fantazie. Produkují pak už jen bezvadné správce, zámky, honitby, důstojníky a šlechtické zete. Znáám takové lidi na celém světě; jsou mezi nimi chytří a noblesní lidé, ale nejsou schopni vydat ze sebe ani jedinou myšlenku, která souvisí s tímto posledním pocitem být neklidný, nezávislý a snad nešťastný, který jsem charakterizoval citátem ze Schillera.“

„Nemohu bohužel pokračovat v hovoru,“ odpověděl Ulrich. „Paní Tuzziová by snad vyčkala, až zase zavládne klid v sprátené rodině, ale já musím odejít. Myslíte si tedy o mně, že mám v sobě, aniž rozumím hospodářství, tento neklid, který je mu tak prospěšný tím, že mu odnímá přemíru ekonomičnosti?“ Rozsvítil, aby se rozloučil, a čekal na odpověď. Arnheim ho majestátně a laskavě objal gestem, které se teď už zřejmě osvědčilo, a odpověděl: „Odpusťte, jestli jsem snad řekl příliš mnoho, pocházelo to z nálady osamělosti! Hospodářství nabývá moci a člověk se někdy ptá, co si s mocí počít! Nemějte mi to za zlé!“

„Ale naopak!“ ujistil ho Ulrich. „Umínil jsem si, že budu o vašem návrhu vážně uvažovat!“ – Řekl to chvatně a tento chvat si bylo možno vyložit jako vzrušení. Proto byl Arnheim, který tu ještě čekal na Diotimu, trochu zaražen a obával se, že to vůbec nebude tak jednoduché, aby Ulricha od tohoto návrhu zas nějak čestně odvrátil.

122/

Cesta domů

Ulrich šel domů pěšky. Byla krásná, ale tmavá noc. Domy tvořily, vysoké a semknuté, ten zvláštní, nahoře otevřený prostor ulice, nad nímž se ve vzduchu něco dalo, tma, vítr nebo oblaky. Cesta byla tak liduprázdná, jako by tu byl dřív

Kdo zazřel tento dojem, že na něj ze starých obrázů hleděla jeho vlastní osoba nebo odpadlo nějaké požitko, pochopil pocit, s nímž si položil otázku, jaké toto zahalená do minulého okamžiku spokojenosti se sebou samým, jako by vyschlo požitko vlastně je, že u jiných lidí neselehává. Byl teď v jednom z těch stromorád, která jako přerušovaný kruh sledují linii byvalých hradeb, a byl by je mohl někdy jako kroky přejít na druhou stranu, ale veliký pruh nebe, který se táhl nad stro- my, jej zlákal, aby odbočil a vydal se jeho směrem, přičemž měl pocit, že se ne- ustále přibližuje naprosto soukromě vypadajícímu věnci světél, který se vznášel v nebeské odloučenosti kolem zimního parku, jímž procházel, ale nedostal se k němu blíž. „Je to jakési perspektivní zkrácení rozumu,“ řekl si, „co způsobuje tento každověcní mrt, a tím, jak se rozprostírá z jednoho dne na druhý, dává trvalý pocit života, který je v souladu se sebou samým. Neboť podle množství

unikl nějaké velké hrůze. Na svou krásnou maminku, celk na něj působil přece jen především dojemem, že stát. Necítil ani stopu náklonnosti k tomuto chlapci, a třebaže byl trochu hrdy měkká, prázdná dětská tvář s poněkud vyděšeným výrazem, že musí bez hnutí nosit, která by se byla mohla tak snadno stát skutečností, mu hleděla vstříc jako sítkách let zřetelně vyčist ze starých desek; a ze středu této viditelné neviditel- síte –: ačkoli všechno to bylo svého času neviditelné, přece to bylo možno po de- ně žáduci budoucnosti, která se po něm narahovala jako rozepjatá křídla zlaté je, které naprosto nebyly ještě jeho vlastními nadějemi; neurčitá očekávání čer- představa hodného, milého chytřého hošíka, kterou si o něm lidé udělali; nadě- na něhož se šťastně usmívala krásná, staromódně obléčená paní. Nanějvš živa nich se svou záhy zesnulou matkou a cize z nich na něj pohlížel malý chlapec, si na několik fotografii z dětství, které před nějakou dobou zase uviděl; byl na věšel na volné prostranství, zvěřil tento mrt, a aniž dobře věděl proč, vzpomněl se hvězdami rozsvícených poschodí neměly už v sobě nic čarodějného. Když Temně se tu otvíraly široké ulice a náměstí a obýcijné domy mrtumilovně po- když jeho cesta vbrzku dospěla do méně řísnivého a velkolepého okolí.

pln zděšení nemůže najít rámu, do něhož má vklouznout, a byl skutečně rád, ale připadal si teď už jenom jako duch bloudící galerii života, jako duch, který ku a strážidelná hudba ve zdech umlka. Věděl, že Arnhemův návrh nepřijme; jeho místo kráček Arnhem. Už se neradovál ze svého stínu a z ozvuku svých kro- náhle představil, s jakou rozkoší ze sebe a s jakou vnitřní „reží“ by zde teď na lo prudké, starodávné a krvavé slavnosti šleštil. Snad to bylo přespříliš; Ulrich si v poloosvětleném podchodu to plápolalo přepadením a zabítlm: duši skličova- ulice, kterou od ní oddělovaly tlusté klenbové pilíře; z koutů vyskakovala tma, Procházel průchodem, kamennou chodbou, dlouhou asi deset kroků, vedle člověk může být šťastný!“ myslil si.

blázna, který se napřimí a v přístím okamžiku zase pokorně zalezze za pary. „Jak mji osvětlené plochy, má to za původce svůj stín jako mocně sebou trhajícího v tomto světě postavou, něčím, co vypadá větší, než je; rozlehá se to, a když to hlášen. V této noci bylo možno mít pocit dění jako v divadle. Člověk cítil, že je chodce, směřoval k němu dlouhou dobu jediné zvuk jeho kroků jako důležité vější nepokoj zůstavil teď jen hluboký spánek. Když Ulrich potkal nějakého

není přece zdaleka hlavním předpokladem štěstí, abychom rozpory řešili, nýbrž abychom je odstraňovali, jako se v dlouhé aleji zavírají mezery, a tak jako se všude viditelné vztahy pro oko posouvají, aby vznikl obraz jím ovládaný, obraz, v němž se naléhavé a blízké věci jeví veliké, dále stranou však i obrovské věci malé, zavírají se mezery a nakonec se celek pěkně hladce zaoblí, tak se to také děje s neviditelnými vztahy, a rozum a cit je posouvají takovým způsobem, že nevědomě vzniká cosi, v čem se člověk cítí pánem ve svém domě. „Je to tedy tato práce,“ řekl si Ulrich, „kterou nesvedu tak, jak by bylo žádoucí.“

Zastavil se na okamžik před širokou kaluží, která mu zavírala cestu. Snad to byla tato louže u jeho nohou a snad to byly i ty stromy po obou stranách, holé jako košťata, co mu v té chvíli znenadání vykouzilo před očima silnici a ves a probudilo v něm monotónnost duše vznášející se mezi splněním a marností, monotónnost, která je vlastní venkovu a která ho od oné první „útekové cesty“ v jeho mládí už nejednou zvábila k opakování. „Všechno se zjednodušuje!“ cítil. „City podřimují; myšlenky se od sebe odpoutávají jako mraky po zlé nepohodě, a najednou prorazí z duše čistá krásná obloha! Ať teď tváří v tvář tomuto nebi zazáří uprostřed cesty kráva: je to důraznost dění, jako by mimo ně jinak nic na světě nebylo! Ať totéž učiní mráček, který po něm putuje, nad celou krajinou: tráva potemní a po chvíli se zablýští tráva kolem dokola vláhou, jinak se nic neudálo, ale je to jako plavba od jednoho mořského břehu na druhý! Nějaký starý muž přijde o poslední zub: a tato drobná událost znamená mezník v životě všech jeho sousedů, k němuž mohou vázat své vzpomínky! A tak večer co večer zpívají ptáci okolo vesnice a stále stejně, když za zapadajícím sluncem přichází ticho, ale je to pokaždé nová událost, jako by svět nebyl ještě ani týden starý! Na venkově chodí k lidem ještě bohové,“ myslil si. „Člověk je někdo a něco prožívá, ale ve městě, kde je tisíckrát tolik zážitků, není už nikdo schopen, aby je uvedl do vztahu k sobě: a tak asi začíná to smutně proslulé zabstraktnění života.“

Ale když si to myslel, věděl i to, že tisícero násobně prodlužuje moc člověka, a i když ho v jednotlivostech desatero násobně zředí, vcelku ho ještě stonásobně zvětší, a zpětná výměna nepřicházela pro něho vážně v úvahu. A jako jedna z těch zdánlivě odlehlých a abstraktních myšlenek, které v jeho životě nabývaly tak často bezprostředního významu, mu napadlo, že zákon tohoto života, po němž člověk, přetížený a snící o prostotě, touží, není nic jiného než epický pořádek! Onen prostý pořádek, který spočívá v tom, že je možno říci: „Poté když se událo toto, přihodilo se ono!“ Co nás uklidňuje, je prostá posloupnost, zobrazení úchvatné mnohotvárnosti života v jedné dimenzi, jak by řekl matematik; navlékání všeho toho, co se událo v prostoru a čase, na jednu nit, právě na onu proslulou „nit vyprávění“, z níž tedy teď také sestává nit života. Blaze tomu, kdo může říci „když“, „než“ a „potom“! Mohou ho potkat zlé věci nebo se může svíjet v bolestech: jakmile je schopen vypravovat události v pořadí, jak se udály v čase, je mu tak dobře, jako by mu slunce svítilo na žaludek. To je ono, čeho uměle využívá román: poutník ať si kluše po silnici za líjáku nebo ať mu při dvacetistupňovém mraze křupe pod nohama sněh, čtenáři je blaze, a to by se dalo těžko pochopit, kdyby tento věčný trik epiky, jímž už chůvy konejší svou drobotinu, toto velmi osvědčené „perspektivní zkrácení rozumu“, už samo nepatřilo

k živ
riku,
a „ab
ta ná
stavo
zoro
lpí, a
rozkl
Kd
úvaz
sobíc
učen
stává
lenk;
Goet
mžik
la pa
kraj
jmén
rychl
Stála
a Ulr
slov;
zbyl;
Ram
vlasů
ho; p
piha
řekla
vém
Ul
nabí
byla
hnul
něho
benc
sobe
nýbr
že se
osob
hlav
ku, l
ale n
vtisk
návš

nila, na okamžik pevně ve své a řekl jediné laskavé slůvko. Potom opustil kurvičku v přesvědčení, že teď půjde ke svým kolegyním, které si vedle ve tmě šuškaly, ukáže jim peníze a nakonec že si uleví nějakým posměšným slovem o tom, co si nedovedla pořádně srovnat v hlavě.

Toto setkání v něm ještě chvíli žilo, jako by to byla minutová něžná idyla. Neoddával se iluzím o surové chudobě své náhodné přítelkyně. Ale když si představil, jak by trochu vyvrátila oči a vydechla jeden z oněch drobných, neobratně předstíraných povzdechů, které se naučila uplatňovat v pravém okamžiku, vyzařovalo toto hluboce sprosté, naprosto nenadané komediantství za dohodnutou částku přece jen i něco dojemného, ani nevěděl proč; snad proto, že to byla lidská komedie hraná šmírou. A už když Ulrich s tím děvčetem mluvil, připomněl si asociaci, která byla nasnadě, Moosbruggera. Moosbruggera, chorobného komedianta, lovce a hubitele prostitutek, který kráčel onou nešťastnou nocí právě tak jako on dnes. Když kulisovitá nejistota uličních zdí na okamžik znehybněla, narazil na neznámou bytost, která ho v té vražedné noci očekávala u mostu. Jak podivuhodně ji zajisté poznal, od hlavy až k patě; Ulrichovi se okamžik zdálo, že si to dovede představit! Cítil, že ho něco nadzvedlo, jako to dělá vlna. Ztratil rovnováhu, ale nepotřeboval ji, unášen pohybem. Srdce se mu stáhlo, ale představa se přitom zmátla tím, že se nekonečně rozšířila a hned poté ustala v jakési skoro vysilující rozkoši. Snažil se, aby vystřízlivěl. Zřejmě lpěl tak dlouho na životě bez vnitřní jednoty, že teď záviděl dokonce choromyslnému jeho nutkavé představy a víru v jeho úlohu! Ale vždyť Moosbrugger nevábil jenom jeho, nýbrž i všechny ostatní lidi? Slyšel, jak se v něm ptá Arnheimův hlas: „Osvobodil byste ho?“ A jak sám odpovídá: „Ne. Asi ne.“ – Tisíckrát ne!“ dodal k tomu, a přesto se cítil oslněn obrazem jednání, v němž uchvátit z nejvyššího vzrušení a být uchvácen splynuly v jedno a v nevylicitelném stavu, jenž nedovoloval rozeznat rozkoš od násilí, žádostivost od potřeby, nejvyšší aktivitu od blaženého přijímání. Letmo si připomněl názor, že takoví nešťastní tvorové jsou ztělesněním potlačovaných pudů, na nichž se všichni lidé podílejí, inkarnací jejich vražd v myšlenkách a znásilňování v představách: Ať s ním pak tedy ti, kteří v to věří, skončují po svém a odsoudí ho k obnově své morálky, když se na něm ukojili! Jeho rozpolcenost byla jiná a právě ta, že nic nepotlačoval, a při tom byl nucen vidět, že na něj z obrazu vraha nehledí nic cizejšího než z jiných obrazů světa, které byly všechny takové jako jeho vlastní staré obrazy: zpola uskutečněný smysl, zpola zase tryskající nesmysl! Vytrysklé podobenství pořádku: tím byl Moosbrugger pro něj! A náhle Ulrich řekl: „To všechno –!“ a učinil pohyb, jako by něco hřbetem ruky odmrštil stranou. Neřekl si to pro sebe, řekl to nahlas, prudce stiskl rty a dokončil větu už jen v duchu: „To všechno je třeba rozhodnout!“ Nechtěl už vědět jednotlivě, co to je: „to všechno“ bylo to, co ho zaměstnávalo a trýznilo a leckdy také oblažovalo od té doby, kdy si vzal „dovolenou“, a co ho spoutávalo jako spáče ve snách, který může všechno až na jediné, totiž aby vstal a pohyboval se; všechno to vedlo k nemožnostem, od prvního dne až k posledním minutám této cesty domů! A Ulrich cítil, že teď konečně musí žít pro dosažitelný cíl jako každý jiný, nebo že musí tyto „nemožnosti“ brát vážně, a protože teď dospěl do blízkosti svého bytu, spěchal poslední ulicí s podivným pocitem, že ho vbrzku něco čeká.

Byl to p
opět po
Mož
ce, v ní
lena, a
o tom
ných v
denníh
la do j
které p
neobv
děl u
nimi p
vejde
by Ul
než b
pisto
nevě
Ale
mi p

Mo
no
bez
bez
od
šla
že
lo
ro
tr
b
o
j
b
s
ž
s

gram. "Chtěla jsem jednou vidět, jak přicházíš domů, když si myslíš, že jsi sám," že se schoval někde dole! Máš to tu hezké!" Přitom mu, aniž vstala, podala telefon sluhuj, za žádnou cenu nechťel, abych tu zůstala; posala jsem ho spat, ale vím, bu z revolveru. "Možná že jsem zloděj!" odpověděla. "Ten starý fluta, co ti popí, že jí pokládal za zloděje. Klarisa se na něj podívala, jako by zahájila rychlopal- otvěřel dveře, hleděla v ústřety optená o paži, byly nadmíru svůdné. Vypřavoval bez pasu, chlapěcky učesaná hlava s podlouhlou libeznou tváří, která mu, když trochu obrácena na bok a nohy měla přitáženě k tělu; její štrhlá postava skoro rozrušena.

Když mu Ulrich poděkoval a vstoupil do bytu, ležela Klarisa na divaně, byla lostrapán tu poznámku promíne, ta mladá dáma na něj udělala dojem, že je velmi že raději také zůstal doma a zřekl se pro dnešek svého volna, ježto, at mu mi- šla už asi před hodinou, právě když starěc chťel odejít, a že se nedala odbýt, tak- od něho, že přišel telegram, který přijala Klarisa, a že milostiva mladá paní přit- bezmála skočil. Protože to nastěst v posledním okamžiku neudělal, dověděl se bezpečí. Ale když mu v hale neočekávaně vyšel vstříc jeho starý sluha, byl by ho no nevinně vysvětlil, ona nechťt uvěřit v to nejhorší, s níž vzděky jdeme do ne- Možná že na Ulrichově chování mělo od počátku podíl přesvědčení, že se všech-

Obrat

123/

mi pocity byla pouze Klarisa. Ale když vyrazil domovní dveře, ukázalo se, že zloděj očekávaný s tak nejasný- nevěděl, co, to se mělo ukázat! pistolí, kterou od oně noci, kdy ho zbilil pobudově, někdy nosil u sebe. Chťel —: by Ulrich pravděpodobně přivedl strážníka nebo alespoň prozkoumal situaci, vejde do domu, střílet, nebo má-li se sám připravit ke střelbě. V jiném stavu byli nimi pohybovali; mohlo jich však být také víc, a byla otázka, budou-li na něj, když děl u oken stíny, z nichž se dalo usuzovat na jednotlivého člověka, který se za neobvyklého pocitu, že bez váhání zamířil k domu. Neočekával nic určitého. Vi- které překvapil. Ulrich byl tak zmaten a měl tak málo v úmyslu zbavit se tohoto la do jeho pokojů: ale všude svítlo světl, byli u něho patrně cizí lidé, zloději, denního světla, doma, rodina zahradníka, která bydlela v suterěnu, nikdy nevěš- ných v jiné končině města, sám nebyl od zázřiku s Gerdou, který se uďal ještě za o tom pochyb. Jeho starý sluha ho prosil, aby směl dnešní noc strážit u příbuz- lena, a krátce poté, když stanul před mřížovou brankou své zahrady, nebylo ce, v níž bydlel, zpozoroval po několika krocích, že okna jeho domu jsou osvět- Možná že by byl přišel právě tak jako mnoho jiných; ale když zabočil do uli- opět podivně nezávaný.

Byl to pocit, který mu dával křídla, unášel ho k činu, ale neměl obsah, a tím byl